

PODGRUPY NORMALNE, GRUPY ILORAZOWE

Piotr Słanina

2 stycznia 2002

Definicja 1 Niech $(H, +, -, 0)$ będzie podgrupą grupy $(G, +, -, 0)$ (co zapisujemy $H < G$) i niech $g \in G$.

Uwaga: definicje w nawiasach dotyczą zapisu multiplikatywnego grup, który będę dalej stosował na zmianę z addytywnym: $(H, \cdot, ^{-1}, 1)$ oraz $(G, \cdot, ^{-1}, 1)$.

Zbiór $g + H = \{g + h : h \in H\}$ ($gH = \{g \cdot h : h \in H\}$) nazywamy warstwą lewostronną grupy H względem elementu g . Zbiór $H + g = \{h + g : h \in H\}$ ($Hg = \{h \cdot g : h \in H\}$) nazywamy warstwą prawostronną grupy H względem elementu g .

Twierdzenie 1 Jeśli G jest dowolną abelową grupą to każda jej podgrupa H jest normalna.

Dowód Istotnie, $g + H = \{g + h : h \in H\} = \{h + g : h \in H\} = H + g$.

Twierdzenie 2 .

a) Jednostronne warstwy są rozłączne względem siebie, równoliczne, a ich suma jest równa G .

b) Liczba warstw prawostronnych jest równa liczbie warstw lewostronnych.

Definicja 2 Niech $H < G$. Jeżeli warstwy prawostronne i lewostronne są sobie równe to H nazywamy podgrupą normalną grupy G i oznaczamy $H \triangleleft G$. Zbiór wszystkich warstw będziemy oznaczać $\frac{G}{H}$.

Niech $H \triangleleft G$. Dla uproszczenia zapisu będziemy zapisywać $0 + H$ jako H . Wtedy

a) $(g_1 + H) + (g_2 + H) = g_1 + (H + g_2) + H = (g_1 + g_2) + (H + H) = g_1 + g_2 + H$
i stąd

b) $(g + H) + H = g + (H + H) = g + H$,

c) $(g + H) + (-g + H) = (g - g) + H = H$. Czyli można określić na warstwach działanie dodawania w oparciu o dodawanie określone w grupie G . Nazywa się to działaniem dodawania indukowanym przez dodawanie w grupie.

To przynosi nam ciekawą własność:

Własność 1 Niech G, H to grupy takie, że $H \triangleleft G$. Zbiór warstw $\frac{G}{H}$ razem z indukowanym dodawaniem tworzy grupę, zwaną grupą ilorazową.

Przykład 1 Niech $G = \mathbb{Z}, H = 5\mathbb{Z}$. Ponieważ $\mathbb{Z}$ jest abelowa to na pewno $H \triangleleft G$. Warstwy wyglądają następująco: $H = \{5k; k \in \mathbb{Z}\}, 1 + H = \{5k + 1; k \in \mathbb{Z}\}, \dots, 4 + H = \{5k + 4; k \in \mathbb{Z}\}$. Zauważmy, że np. $H = \{5k + 3; k \in \mathbb{Z}\} = \{5k + 18; k \in \mathbb{Z}\}$. Tabela działania dla grupy ilorazowej wygląda następująco:

	+	H	$1 + H$	$2 + H$	$3 + H$	$4 + H$
H	H	$1 + H$	$2 + H$	$3 + H$	$4 + H$	
$1 + H$	$1 + H$	$2 + H$	$3 + H$	$4 + H$	H	
$2 + H$	$2 + H$	$3 + H$	$4 + H$	H	$1 + H$	
$3 + H$	$3 + H$	$4 + H$	H	$1 + H$	$2 + H$	
$4 + H$	$4 + H$	H	$1 + H$	$2 + H$	$3 + H$	

Jak widać, grupa ta jest izomorficzna z $\mathbb{Z}_5$.

Zadanie 1 Niech $H < G$. Udowodnić, że następujące warunki są równoważne (używam zapisu multiplikatywnego):

1) $\forall g \in G, gH = Hg$	2) $\forall g \in G, g + H \subseteq Hg$
3) $\forall g \in G, gH \supseteq Hg$	4) $\forall g \in G, g^{-1}Hg = H$
5) $\forall g \in G, g^{-1}Hg \subseteq H$	6) $\forall g \in G, g^{-1}Hg \supseteq H$
7) $\forall g \in G, h \in H, \exists h' \in H, gh = h'g$	8) $\forall g \in G, h \in H, \exists h' \in H, hg = gh'$

Pokażę np. 4) $\Leftrightarrow$ 5). Ponieważ w 4) zachodzi równość, zatem w 5) wynika bezpośrednio z 4). Zatem założmy, że zachodzi 5):

$$\forall g \in G, g^{-1}Hg \subseteq H \Rightarrow Hg \subseteq gH \Rightarrow H \subseteq gHg^{-1}.$$

g są dowolnymi elementami z G . Zatem zbiór elementów g^{-1} to też jest zbiór dowolnych elementów z G . Jeżeli oznaczę: $\hat{g} := g^{-1}$ to uzyskam $\forall \hat{g} \in G, H \subseteq \hat{g}^{-1}H\hat{g}$, czyli zapisując "od końca" mamy $\forall \hat{g} \in G, \hat{g}^{-1}H\hat{g} \supseteq H$, co kończy dowód, bo uzyskuje $\hat{g}^{-1}H\hat{g} = H$.

Zadanie 2 Wypisać lewo- i prawostronne warstwy podgrupy $H = \{0, 4, 8\}$ w $G = \mathbb{Z}_{12}$ oraz zbudować tabelę działania dla $\frac{G}{H}$. Wymień jak najwięcej znanych Ci grup izomorficznych z tą grupą ilorazową.

Zadanie 3 Wykazać, że S_3 ma trzy podgrupy normalne i trzy podgrupy, które nie są normalne.

Zadanie 4 Niech $H \triangleleft G$, $\varphi : G \rightarrow G_1$ będzie homomorfizmem grup. Udowodnić, że $\varphi(H) \triangleleft \varphi(G)$. Pokazać także, że odwrotne twierdzenie nie jest prawdziwe oraz że nie jest prawdą, że $\varphi(H) \triangleleft G_1$.

Zadanie 5 Jeśli $H < G$ oraz istnieją tylko dwie warstwy lewo- (lub prawostronne) $g + H$ to $H \triangleleft G$.

Zadanie 6 Niech G będzie grupą i niech $H = \{(g, g, g) : g \in G\}$. Udowodnij, że $H < G \times G \times G$ oraz że $H \triangleleft G \times G \times G$ wtedy i tylko wtedy gdy G jest abelowa.

Zadanie 7 Znaleźć wszystkie podgrupy w D_4 (albo w grupie przekształceń izometrycznych kwadratu, ponieważ jest izomorficzna z D_4) i stwierdzić, które z nich są normalne, a które nie.

Zadanie 8 Jeśli $H_1 \triangleleft G$ i $H_2 \triangleleft G$ to $H_1 \cap H_2 \triangleleft G$.

Zadanie 9 Jeśli $K \triangleleft G$ i $H < G$ to $K \cap H \triangleleft H$.

Zadanie 10 Niech $f : G \rightarrow H$ będzie homomorfizmem grup i niech $K = \{a \in G : f(a) = e_H\}$. Udowodnij że K jest podgrupą normalną w G .

Zadanie 11 Udowodnij że w $\frac{\mathbb{Q}}{\mathbb{Z}}$ każdy element ma skończony rząd oraz że $\frac{\mathbb{Q}}{\mathbb{Z}}$ zawiera elementy dowolnego skończonego rzędu.

Zadanie 12 Niech G_1, G_2 będą grupami i niech $G_1^* = \{(g_1, e) : g_1 \in G_1\}$. udowodnić, że:

- a) $G_1^* \cong G_1$
- b) G_1^* jest podgrupą normalną $G_1 \times G_2$
- c) $\frac{(G_1 \times G_2)}{G_1^*} \cong G_2$.

Zadanie 13 Niech G będzie addytywną grupą $\mathbb{R} \times \mathbb{R}$. Pokazać że $H = \{(x, y) : y = -x\}$ jest podgrupą G i opisać grupę ilorazową $\frac{G}{H}$.